

CZU: 373.5.016

DOI: 10.36120/2587-3636.v17i3.19-25

INOVAȚIA ÎN EDUCAȚIE. RECONSTRUCȚIA EPISTEMOLOGICĂ A PEDAGOGIEI

Sorin CRISTEA, dr., profesor universitar

Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea din București

Rezumat. Studiul nostru valorifică resursele *inovației pedagogice* necesară, la nivel de cercetare pedagogică fundamentală (istorică și teoretică), pentru reconstrucția pedagogiei ca știință socio-umană specializată în studiul educației (în mod implicit și al instruirii și al proiectării curriculare a educației și a instruirii la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ). O astfel de reconstrucție este necesară epistemologic în contextul expansiunii științelor educației elaborate doar prin aplicarea altor științe socio-umane la educație. Are ca scop stabilizarea conceptelor fundamentale care definesc obiectul de studiu, normativitatea și metodologia de cercetare – *specifice pedagogiei* – în raport de care pot fi construite și validate epistemologic orice știință a educației mai veche sau mai nouă, lansată în epoca istorică modernă și postmodernă (contemporană).

Cuvinte cheie: inovație, pedagogie, paradigma curriculumului, obiect de studiu specific, educație, normativitatea specifică pedagogiei, metodologia de cercetare specifică pedagogiei.

INNOVATION IN EDUCATION. EPISTEMOLOGICAL RECONSTRUCTION OF PEDAGOGY

Summary. Our study capitalizes the resources of the necessary pedagogical innovation, at the level of fundamental pedagogical research (historical and theoretical), for the reconstruction of pedagogy as a specialized socio-human science in the study of education (including education and curricular design of education and training for all. the levels of the system and of the education process).

Such reconstruction is epistemologically necessary in the context of the expansion of education sciences elaborated only by applying other socio-human sciences to education. It aims to stabilize the fundamental concepts that define the object of study, the normativity and the research methodology - specific to the pedagogy - in relation to which any science of the older or new education can be epistemologically constructed and validated, launched in the modern and postmodern (contemporary) historical era.

Keywords: innovation, pedagogy, curriculum paradigm, specific object of study, education, normativity specific to pedagogy, research methodology specific to pedagogy.

Inovația reprezintă *dimensiunea superioară a creativității* care implică reconstrucția unui *obiect* cercetat la nivelul structurii sale de bază, funcțională la scară socială. În cazul nostru inovația pedagogică este necesară la nivel de cercetare pedagogică fundamentală (istorică și teoretică). Are ca scop general *reconstrucția epistemologică a pedagogiei* în cadrul *matricei sale disciplinare* fixată la nivel de „nucleu epistemic tare” prin definirea și stabilizarea *conceptelor pedagogice fundamentale*.

Pedagogia este *știința socio-umană specializată în studiul educației*. Această teză poate fi susținută la nivel de *cercetare fundamentală, istorică și teoretică* necesară pentru stabilizarea epistemică a conceptelor pedagogice fundamentale care definesc *obiectul de*

studiu specific, normativitatea specifică, metodologia de cercetare specifică – pedagogiei.

Conceptele pedagogice fundamentale sunt elaborate în raport de următoarele trei criterii de ordin epistemologic: **a) sfera de reprezentare** la scară generală și abstractă (de maximă profunzime, esențialitate); **b) funcția de bază** care marchează proprietatea și consecința esențială, de maximă generalitate, a realității reflectată conceptual; **c) structura de bază**, corespunzătoare funcției de bază, fixează *componentele de bază, indispensabile* în cadrul realității reflectate, și *legătura necesară între acestea*.

Cele trei *criterii epistemologice* sunt implicate în definirea conceptelor fundamentale care definesc: a) *obiectul de studiu specific* al pedagogiei: educația, finalitățile educației, conținuturile generale ale educației; formele generale ale educației; metodologia educației, evaluarea educației, sistemul de educație / învățământ; b) *normativitatea specifică* (axiomele, legile, principiile – educației); c) *metodologia de cercetare specifică* (fundamentală – operațională).

În *istoria pedagogiei*, aceste *concepte fundamentale* sunt abordate în mod diferit în raport de *paradigma* afirmată din momentul în care *pedagogia* și-a conturat „matricea disciplinară” (Thomas S. Kuhn).

În **epoca modernă** (prima jumătate a secolului XX) identificăm: **a) paradigma psihologică / psihocentristă** – centrarea pe cerințele psihologice ale educației și ale educatului (Binet, Meumann; majoritatea reprezentanților curentului „Educația nouă”); **b) paradigma sociologică / sociocentristă** – centrarea pe cerințele sociale ale educației și ale educatului (Natorp, Durkheim, Kerschensteiner, Makarenko); **c) paradigma tehnocentristă** – centrarea pe cerințele psihologice și sociale ale educației și ale educatului, angajate la nivelul obiectivelor concrete / operaționale (Mager).

În **Epoca postmodernă (contemporană)** identificăm **paradigma curriculumului** – centrarea educației și a educatului pe finalitățile educației, macrostructurale (idealul educației, scopurile generale ale sistemului de învățământ) și microstructurale (obiectivele generale, specifice și concrete ale procesului de învățământ), concepute la nivelul *interdependenței* necesară între cerințele față de educație și educat, psihologice (exprimate în termeni de competențe generale și specifice) și sociologice (exprimate în termeni de conținuturi de bază), valorificată în *proiectarea curriculară* a reformei sistemului de învățământ, a planului de învățământ, a programelor, manualelor și auxiliarelor școlare, a lecțiilor etc.

În analiza noastră, avem în vedere **paradigma curriculumului**, afirmată în cea de-a doua jumătate a secolului XX, până în prezent, care construiește *conceptele fundamentale ale pedagogiei*, la nivelul unui **model epistemic** care fixează *epistemic*:

I) OBIECTUL DE STUDIU SPECIFIC – EDUCAȚIA. Implică definirea și analiza educației la nivel de maximă generalitate și abstractizare, prin următoarele **concepte pedagogice fundamentale**: 1) **Educația** – activitate psihosocială (*sfera de referință*),

care vizează formarea-dezvoltarea personalității educatului pe termen scurt, mediu și lung (*funcția de bază*), realizată la nivelul corelației permanente dintre *educator* și *educat* (între profesor și elev) (*structura de bază*); 2) **Finalitățile educației** – orientările valorice prospective elaborate de proiectant: **a)** *macrostructurale*, la nivelul sistemului de învățământ (idealul educației, scopurile generale / strategice ale educației și *microstructurale* (obiectivele generale, specifice, concrete / operaționale); 3) **Conținuturile generale ale educației** – dimensiunile axiologice, substanțiale ale educației, determinate de *valorile pedagogice* generale, necesare *psihologic* (individual) și *social*: **a)** educația *morală* – binele moral; **b)** *intelectuală* – adevărul științific; **c)** *tehnologică* – utilitatea adevărului științific aplicat social; **d)** *estetică* – frumosul (din artă, natură, societate); **e)** *psihofizică* – sănătatea psihică și fizică); 4) **Formele generale ale educației** – modalitățile de realizare a educației: **a)** *organizate* prin *activități* planificate de educator: educația *formală*, educația *nonformală*; **b)** *neorganizate*, realizate prin *influențe* neplanificate, neintenționate – educația *informală*; 5) **Metodologia educației** – căile de acțiune eficiente necesare pentru îndeplinirea obiectivelor specifice educației morale, educației intelectuale, educației tehnologice, educației estetice, educației psihofizice; 6) **Evaluarea educației** – acțiunile necesare pentru verificarea gradului de îndeplinire a finalităților *macrostructurale* ale sistemului de învățământ (*evaluarea de sistem*) și *microstructurale* ale procesului de învățământ (*evaluarea de proces*); 7) **Sistemul de învățământ** – ansamblul de *școli* de toate *tipurile* (de stat/publice, particulare) și nivelurile (primar, secundar, superior/universitar), de *organizații* specializate în educație nonformală (biblioteci școlare / universitate, cluburi, tabere ale elevilor / studenților, televiziuni școlare / universitare etc.), *deschis* spre: **a)** „actorii sociali” care patronează *școli* (profesionale, militare, artistice, sportive, confesionale etc.), prin *parteneriat* în condiții *contractuale*; **b)** familie și comunitatea locală, prin *parteneriat* în condiții *consensuale*, *sistem organizat* pe niveluri și trepte de învățământ), *condus managerial* (minister, inspectorate școlare, școala ca organizație) prin valorificarea eficientă a resurselor pedagogice existente (informaționale, umane, didactico-materiale, financiare).

II) NORMALITATEA SPECIFICĂ PEDAGOGIEI. Ordonează proiectarea și realizarea obiectului de studiu – educația. Intervine la nivel de:

1) **Normalitate pedagogică macrostructurală:** **a)** Axiomele educației – *adevărurile normative* care nu mai trebuie demonstrate, construite logic și epistemologic prin focalizarea sau corelarea optimă a conceptelor pedagogice fundamentale: *axioma definirii educației* ca activitate psihosocială; *axioma interdependenței* dintre *dimensiunea obiectivă a educației* (funcția și structura de bază a educației) și *dimensiunea subiectivă a educației* (finalitățile educației); *axioma valorificării* tuturor *conținuturilor* și *formelor generale ale educației* în perspectiva educației permanente și a autoeducației; *axioma realizării-dezvoltării educației* în context deschis: sistem de învățământ – proces de

învățământ – activități de educație / instruire concrete (lecție etc.) – situații de educație concrete (dependente de resursele și condițiile concrete existente); b) *Legile educației* – definesc conexiunile generale necesare la nivelul activității de educație, construite în raport de axiomele educației, cu caracter tendențial, probabilistic, confirmate statistic: legea corelației funcționale dintre educator și educat; legea optimizării raporturilor dintre funcțiile generale ale educației și finalitățile educației; legea proiectării educației la nivelul corespondențelor dintre obiective – conținuturi – metode – evaluare; legea valorificării tuturor conținuturilor și formelor generale ale educației la nivelul educației permanente și a autoeducației.

2) **Normativitate pedagogică microstructurală:** a) *principiile generale* ale proiectării curriculare: principiul cunoașterii pedagogice (transformării cunoștințelor de specialitate în cunoștințe cu valoare pedagogică); principiul comunicării pedagogice (la nivelul repertoriului comun educator – educat, profesor – elev); b) *principiile specifice:* *principiile organizării curriculare* (frontală; microgrupală, individuală); *principiile planificării curriculare* (stabilizarea planificării la nivel de obiective – conținuturi de bază; flexibilizarea planificării la nivel de metode – evaluare); *principiile realizării-dezvoltării curriculare* (principiul interdependenței predare – învățare – evaluare; principiul evaluării continue formative / autoformative); c) *principiile didactice* (principiul: orientării formative pozitive; esențializării; sistematizării; participării eficiente; accesibilității; interdependenței dintre cunoașterea intuitivă – logică; interdependenței dintre teorie – practică; reglării-autoreglării activității de educație / instruire).

III) METODOLOGIA DE CERCETARE SPECIFICĂ PEDAGOGIEI, promovată în acord cu *obiectul de studiu specific* și cu *normativitatea specifică* domeniului, la nivel de:

1) **Cercetarea macrostructurală**, cu *funcție generală* de emancipare a domeniului, de *stimulare a progresului* în „știința educației” – **cercetarea pedagogică fundamentală, istorică și teoretică**, bazată pe **strategia de investigație hermeneutică / interpretativă** (*sincronică-diacronică; conceptuală, teleologică, prospectivă*).

2) **Cercetarea microstructurală**, cu *funcție generală* de ameliorare a unor probleme identificate în contextul *practicii educației / instruirii / formării profesionale* etc. – cercetarea *pedagogică empirică, operațională, experimentală, cantitativă și calitativă*, constatativă, descriptivă, narativă, bazată pe **strategia de investigație explicativă cauzală**.

Cele trei **argumente de ordin epistemologic**, susțin *statutul pedagogiei de știință socio-umană specializată în studiul educației*, ordonat la nivel de *normativitate pedagogică* (prin axiome, legi și principii), *perfecționat* continuu prin *cercetarea pedagogică fundamentală* necesară *macrostructural* (cu *funcție de emancipare a domeniului*) și *operațională*, necesară *microstructural* (cu *funcție de ameliorare a*

practicii specifice domeniului). Acest *statut epistemologic*, fundamentează „arta pedagogică” necesară fiecărui educator (profesor), angajat individual și colectiv în proiectarea și realizarea activității de educație / instruire dezvoltată în *context deschis*, didactic și extradidactic, psihologic și social.

Evoluția istorică a pedagogiei a dus la multiplicarea continuă a disciplinelor care au ca obiect de studiu educația, integrate în sistemul științelor pedagogice sau al științelor educației. Clasificarea lor implică raportarea la două criterii de ordin epistemologic:

I) Poziția față de obiectul de studiu specific – educația:

1) **Științele pedagogice generale. Teoriile pedagogice generale:** a) **Teoria generală a educației** – obiect de studiu specific, *educația*; b) **Teoria generală a instruirii (Didactica generală)** – obiect de studiu specific, instruirea (principal subsistem al educației); c) **Teoria generală a curriculumului** (Teoria generală a proiectării curriculare a educației și a instruirii, la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ).

2) *Științe pedagogice particulare.* Teorii pedagogice aplicate la nivel de: a) trepte de învățământ și vârste psihologice: pedagogia învățământului preșcolar, pedagogia învățământului primar, pedagogia învățământului secundar, pedagogia învățământului profesional, pedagogia învățământului universitar; pedagogia adulților etc.; b) discipline și trepte de învățământ: didacticele particulare – didactica matematicii în învățământul primar, secundar etc.; didactica istoriei, didactica fizicii, didactica biologiei etc.; c) domenii sociale: pedagogia familiei, pedagogia artei, pedagogia sportului, pedagogia juridică, pedagogia sanitară, pedagogia militară, pedagogia muncii (industriale, agrare etc.).

II) Metodologia de cercetare valorificată predominant:

1) Științe pedagogice / ale educației care valorifică predominant o metodologie de cercetare de tip disciplinar: istoria pedagogiei, pedagogia istorică; pedagogia comparată, pedagogia experimentală, pedagogia cibernetică...

2) Științe pedagogice / ale educației care valorifică predominant metodologia de cercetare de tip intradisciplinar: teoria educației morale, teoria educației estetice etc.; teoria predării / comunicării pedagogice; teoriile învățării, ca modele pedagogice de instruire, teoria evaluării ...

3) Științe pedagogice / ale educației care valorifică predominant metodologia de cercetare de tip interdisciplinar: psihologia educației, sociologia educației, managementul educației / organizației școlare / clasei de elevi / lecției; planificarea educației, filozofia educației (axiologia / etica / epistemologia / praxiologia – educației), antropologia educației, politica educației ... *Construcția și validarea epistemologică a oricărei științe pedagogice / a educației*, mai vechi sau mai noi, lansată din epoca modernă sau postmodernă (contemporană), implică raportarea la conceptele pedagogice fundamentale, definite și analizate de științele pedagogice / ale educației fundamentale: teoria generală a

educației, teoria generală a instruirii (didactica generală), teoria generală a curriculumului. Sursa inovației pedagogice are întotdeauna la bază conceptele pedagogice fundamentale integrate epistemologic în structura modelului pe care îl prezentăm în finalul studiului nostru.

ȘTIINȚELE EDUCAȚIEI / PEDAGOGICE FUNDAMENTALE.

CONCEPTE PEDAGOGICE FUNDAMENTALE

TEORIA GENERALA A EDUCAȚIEI	TEORIA GENERALA A INSTRUIRII / DIDACTICA GENERALĂ	TEORIA GENERALA A CURRICULUMULUI
1. Educația (sfera de referință; funcția și structura de bază)	1. Instruirea (sfera de referință; funcția și structura de bază)	1. Curriculum ca proiect pedagogic (sfera de referință; funcția și structura de bază)
2. Sistemul de educație / învățământ (<i>organizat</i> pe niveluri; <i>condus</i> managerial; <i>bazat</i> pe distribuția resurselor pedagogice (informaționale, umane, didactico-materiale, financiare); <i>deschis</i> , în relația cu societatea, prin <i>parteneriat</i> de tip <i>contractual – consensual</i>)	2. Procesul de învățământ , principal <i>subsistem</i> al sistemului de învățământ, <i>organizat</i> pe niveluri și trepte de învățământ; <i>realizat</i> prin activități de educație / instruire pe <i>discipline de învățământ</i> integrate în diferite <i>arii curriculare</i>	2. Curriculumul ca proiect pedagogic la nivel de sistem de învățământ („ <i>reforma curriculară</i> ”) și de proces de învățământ (plan de învățământ curricular; programe și manuale școlare curriculare; proiect curricular al lecției etc.
3. Finalitățile educației , <i>macrostructurale</i> : idealul educației, scopurile generale / strategice ale educației	3. Finalitățile instruirii <i>microstructurale</i> : obiectivele generale, specifice, concrete / operaționale	3. Finalitățile educației / instruirii , ca fundament pedagogic al curriculumului / proiectării curriculare la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ
4. Conținuturile generale ale educației – educația : <i>morală, intelectuală, tehnologică, estetică, psihofizică</i>	4. Conținuturile generale ale instruirii reflectate la nivel de <i>plan de învățământ, programe și manuale școlare</i>	4. Conținuturile curriculare , construite conform finalităților educației / instruirii la nivel de curriculum național, curriculum local, curriculum la dispoziția școlii
5. Formele generale ale educației – educația : <i>formală, nonformală; informală</i>	5. Formele generale ale instruirii – instruirea : <i>formală, nonformală; informală</i>	5. Formele generale ale curriculumului : <i>formal, nonformal; informal / ascuns</i>
6. Metodologia educației : morale, intelectuale, tehnologice, estetice, psihofizice – metode, procedee / tehnici, mijloace de educație necesare în funcție de obiectivele specifice, care vizează formarea-dezvoltarea conștiinței teoretice și practice:	6. Metodologia instruirii : metode – procedee / tehnici – mijloace de instruire / învățământ propuse în funcție de obiectivele specifice și concrete ale fiecărei activități de instruire, organizată pe trepte și discipline de învățământ, formal – nonformal	6. Metodologia proiectării curriculare a educației și a instruirii , la nivel de sistem și de proces învățământ: organizarea resurselor pedagogice existente (informaționale, umane, didactico-materiale, financiare) – planificarea documentului

morale, intelectuale, tehnologice, estetice, psihofizice a educatului, în context determinat (conținut general, formă generală, vârsta educatului, „noile educații” etc.)	etc.; vezi metodele de instruire bazate predominant pe comunicare – cercetare a realității – acțiune concretă – raționalizare a învățării	curricular (reforma curriculară, plan de învățământ, programe școlare etc. – implementarea documentului curricular – evaluarea cu funcție de reglare-autoreglare
7. Evaluarea sistemului de învățământ – implică verificarea gradului de îndeplinire a scopurilor generale / strategice (vezi, în special, școlarizarea generațiilor și integrarea școlară și socio-profesională a absolvenților fiecărei trepte	7. Evaluarea procesului de învățământ - implică verificarea gradului de îndeplinire a obiectivelor generale și specifice (pe trepte, an, semestre, capitole, unități de instruire) și a obiectivelor concrete / operaționale (în cadrul lecției etc.)	7. Evaluarea reformei sistemului de învățământ, a planului de învățământ, programelor și manualelor școlare, proiectelor de lecție etc. – <i>construite curricular</i>
8. Acțiunile subordonate activității de educație: construcția proiectului de educație – transmiterea mesajului pedagogic – evaluarea continuă a răspunsului <i>educatului</i> la mesajul pedagogic în condiții de <i>feedback extern și intern</i>	8. Acțiunile subordonate activității de instruire: <i>predarea</i> (proiectarea și comunicarea mesajului pedagogic) – <i>învățarea</i> (receptarea, asimilarea, interiorizarea, valorificarea mesajului pedagogic – <i>evaluarea</i> continuă, formativă / autoformativă a rezultatelor acțiunilor de predare-învățare	8. Acțiunile subordonate activității de proiectare curriculară a educației / instruirii: definirea scopurilor generale / strategice, a obiectivelor generale, specifice și concrete – stabilirea conținuturilor de bază – orientarea metodologiei de realizare-dezvoltare a activității de educație / instruire (metode – forme de organizare – stiluri pedagogice: manageriale, didactice, socio-afective)

Bibliografie

1. Bîrzea C. *Arta și știința educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică RA., 1995.
2. Cristea S. *Dicționar Enciclopedic de Pedagogie*, volumul I, A-C. București: Didactica Publishing House, 2015.
3. Cristea S. *Concepte fundamentale în pedagogie*, vol. 1-12. București: Didactica Publishing House, 2016-2019.
4. Garcia Garrido J.L. *Fundamente ale educației comparate*. trad. București: Editura Didactică și Pedagogică RA., 1995.
5. Kuhn Th.S. *Structura revoluțiilor științifice*. trad. București: Editura Humanitas, 1999.